

EDITORIAL

Paslawon ang himbunanay nanday Duterte kag Marcos sa eleksyon 2022

Bisan nga may panahon pa antes mapinal ang aktwal nga mga magakan-didato, nagahurma na ang makakulugmat nga laragway sang eleksyon 2022. Sa partikular, tuman kaathag kon paano ini pagagamiton nga pa-laagyan para padayon nga magapabilin sa gahum ang guban Duterte kag dala-nya nga makabalik sa Malacañang ang mga Marcos.

Pagahiwaton ang eleksyon 2022 sa idalom sang pagginahum sang pa-sistang tirano ni Duterte nga desperado nga nagakapyot sa poder agud padayunon ang burukrata-kapitalista nga pagginahum sang ila dinastiya.

Ginagamit subong ni Duterte ang iya gahum para siguruhon ang suporta para sa iya ginpili nga mga kandidato. Ginatos ka bilyong piso sa idalom sang higante nga badyet para sa 2022 ang natalana sa mga proyekto pang-imprastruktura nga iga-hatag sa mga ginapaburan nga pulitiko kabaylo sang ila katampad.

Lubos nga ginagamit man ni Duterte ang militar kag pulis pabor sa iya pangpulitika nga adyenda. Ginmandu ni Duterte nga tapnaon ang mga pulitiko nga indi magduko sa iya

sa tabon sang “drug war” kag “counterinsurgency”. Ang ginpadaku nga badyet sang National Task Force to End Local Communist Armed Conflict (NTF-ELCAC) ginagamit pabor sa mga pulitiko nga nagapakigbuligay sa militar kag pulis. Todo-todo ang pagkampanya sini batuk sa mga progresibong *party-list* nga bisan gamay nga minorya nagaserbi nga mabas-kog nga tingog sang pumuluyo sa parlamento. Lubos man nga ginasuportahan sang NTF-ELCAC ang mga partido nga nagatib-ong sa pasismo sang Armed Forces of the Philippines (AFP).

Uyat ni Duterte ang Comelec nga mayorya sang mga upisyal nga tinawo nga ginpili niya. Ginhatag sini ang kontrata sa pagdeliber sang mga ba-

lota sa kumpanya nga ginapanag-iyahan ni Dennis Uy, kilala nga kroni ni Duterte. Pasiplat ini sa pat-ud nga manipulasyon sa mangin resulta sang eleksyon. Ang paandam ni Duterte samtang nagaatubang sa mga pulitiko sa Bangsamoro Autonomous Region in Muslim Mindanao nga pagagamiton ang militar kon “magkinagamo” maathag nga mandu nga siguruhon ang boto para sa iya guban.

Baliskad sa daan nga deklarasyon nga magadalagan siya bilang bise-presidente, wala nagsumiter sang kandidatura si Duterte kag nagdeklarar nga “magaretiro na” sa pulitika (paltik nga ginhambal man niya sang 2015). Sa baylo, ang tampad niya nga alipures nga si Bong Go ang nagre-histro nga kandidato nga bise-presidente sang PDP-Laban. Kadungan sini, gindeklarar ni Duterte nga ang anak niya nga si Sara ang mangin kandidato nga presidente ni Go.

Mahimo nga may negosasyon pa kon paano sila magtungay sang po-

der engkaso ang pinal nga suportahan ni Duterte amo si Ferdinand “Bongbong” Marcos, Jr., nga nagre-histro nga kandidato sa pagka-presidente sa idalom sang “Partido Federal ng Pilipinas”, nga ginporma sang mga pulitiko nga upisyal man ni Duterte. Siling ni Marcos, bisan plano niya nga makatuwang si Duterte bilang kandidato nga bise-presidente, bukas man siya nga mangin partner si Bong Go, o sin-o man nga igabulos nga kandidato sang guban Duterte.

Dapat lubos nga pakamalauton kag sikwayon ang pagdalagan ni Bongbong Marcos bilang presidente sa tuyo nga ibalik ang pamilya sang pasistang diktador sa poder. Tuman kasakit sang posibilidad nga dumumon ang ika-50 tuig sang madulom nga panahon sang layi militar nga ara sa idalom sang isa na naman ka Marcos.

Ang posibilidad nga magkatuwang ang mga Marcos kag Duterte kabahin sang padayon nila nga himbunanay, upod ang guban Arroyo, sa nagtaliwan nga anum ka tuig. Sa idalom ni Duterte, nahatagan sang pabor ang mga Marcos, ginpasidunggan

bilang “baganihan” ang diktador kag ginpalusot ang iya asawa nga si Imelda sa pagka-aresto kag pagkakulong. Ang himbunanay Duterte-Marcos-Arroyo ang pinakamaitom nga simbolo sang pasismo, korapsyon kag pag-abuso sa poder sa Pilipinas.

Sa nagtaliwan nga masobra 35 tuig, gingamit sang mga Marcos ang ginatos ka bilyong piso nga kinawantan nga manggad agud makabalik sa nagkalainlain nga sanga sang gubverno, bag-uhon ang pangkasaysayan nga husgar sang pumuluyo sa diktadurya, kag asintahon ang pagbalik sa putuk-putukan sang gahum.

Ang pamahug nga magpadayon sa gahum ni Duterte kag iya mga alipures, kag sang pagbalik sang mga Marcos, labing nagagatong sa nagadabdab nga kaakig sang pumuluyong Pilipino. Wala sang pagasudlan ang kaakig nila batuk sa duha ka pasista nga lunsay naghari paagi sa pagpamigos, pagpandambong kag pagpantus.

Ang padihot sang mga Duterte kag Marcos nga palaparon kag palawigon ang ila gahum pat-ud nga magabun-ag sang daku nga inaway

pangpulitika sa maabot nga mga bulan. “Indi na pagtugutan liwat!” ang nagahiliusa nga singgit sang malapad nga mga pwersa nga demokrati-ko kag panaad nga batuan ang pagbalik sang mga Marcos kag pagpabilin sang mga Duterte sa poder.

Dapat maghugpong kag tukuron ang pinakamadamol kag pinakamalapad nga kubay para balabagan sanday Duterte kag Marcos sa ila maitom nga plano nga ipaidalom ang banwa sa ila magkatuwang nga pagginahum. Maayo nga magbuligay kag magkooperar ang tanan nga partido nga anti-Duterte agud matukod ang ila paghiliusa sa kaayuhan sang tanan nga bahin kag sang bug-os nga banwa. Dapat maghulag ang bilog nga banwa, labi na ang mga pamatan-on, kag ipalanog ang nagahiliusa nga singgit batuk sa pamahug sang pasismo kag diktadurya sa idalom sang mga Duterte kag Marcos.

Ang himbunanay nanday Duterte kag Marcos sa eleksyon 2022 patimaan sa labing pagkagaruk sang nagaharing sistema sa Pilipinas. Gina-pakita sini nga ang pagginahum pangpulitika sang mga reaksyunaryong sahi sa Pilipinas labing mapiguson sa banwa kag nagaserbi sa interes sang pila lang.

Husto nga ginaatubang sang pumuluyo ang maabot nga eleksyon bilang patag sang pagpakigbato sa tiraniya ni Duterte kag sa pagbalik sang mga Marcos. Sa panahon nga ini, dapat man paigtingon ang paghimakas sang mga mamumugon, mangunguma, kag iban pang demokratikong sektor agud isulong ang ila kaayuhan sa tunga sang krisis kag pandemya.

Bangud nagapabilin gihapon ang mapiguson kag mapanghimulos nga sistema sa Pilipinas, ang maabot nga eleksyon wala sang kinalain sa sandigan sa tanan nga nagtaliwan nga eleksyon nga paindisanay sang mga tiglawas sang nagaharing sahi. Kon amo, samtang nagapakigsumpong sa eleksyon, dapat magtinguha ang pumuluyo sa pagbaktas sa dalan sang rebolusyonaryong paghimakas para tapuson ang paghari sang bilog nga garuk nga sistema. AB

Tuig LII No. 19 | Oktubre 7, 2021

Ang Ang Bayan ginabantala sa lenggwahe nga Pilipino, Bisaya, Iloko, Hiligaynon, Waray, Ingles kag Espanyol. Nagabaton ang Ang Bayan sang mga kontribusyon sa porma sang mga artikulo kag balita. Ginabuyok man ang mga bumalasa nga magpaabot sang mga saway kag rekomendasyon sa ikauswag sang aton pahayagan.

@cpp_angbayan

fb.com/editorsofAB

cppinformationbureau@gmail.com

Kaundan

Editorial: Editorial: Paslawon ang himbunanay nanday Duterte kg Marcos sa eleksyon 2022	1
Mga bag-o nga kandidato sg Makabayan	3
Mga Pulang hangaway, ginmasaker	3
Mga opensiba, ginlunsar sg BHB-Negros	4
Duterte, Marcos wala sg kinatuhay	4
Mga protesta sg pumuluyo	4
Padayon ang kalipay sg mga heneral	5
Badyet para sa 2022, ginratsada	5
San-o makaabot sa kaumhan ang bakuna	6
Sa malip-ot nga pulong	7
Mga armas sa brutal nga pagpamomba	8
Kinamatarung sa pagpuyo, dalasaon	9
Mga mangunguma sg palay, naputo	10

Ang Ang Bayan ginabantala duha ka beses kada bulan sang Komite Sentral sang Partido Komunista ng Pilipinas

Mga bag-o nga kandidato sang Makabayan sa Senado kag Kongreso

Pormal nga ginpili sang koalisyon nga Makabayan sa pungsodnon nga kumbensyon sini sang Septyembre 27 sanday Atty. Neri Colmenares kag unyonista nga si Elmer Labog bilang kandidato sa pagkasenador sa eleksyon 2022. Antes sini, nag-anunsyo sang Septyembre 26 ang mga progresibong partido nga Bayan Muna, Anakpawis Partylist, Gabriela Women's Party, Kabataan Partylist kag ACT Teachers Partylist sang kumpleto nga listahan sang ila mga nominado sa Kongreso.

Ginpili sang Bayan Muna bilang una nga nominado sini si Teddy Casiño, masunod sanday Rep. Ferdinand Gaité bilang pangaduha nga nominado kag si Amirah Lidasan, pangkabilugan nga sekretaryo sang Moro Christian People's Alliance kag kumbenor sang Sandugo.

Liwat nga ginpili sang Gabriela Women's Party si Rep. Arlene Brosas bilang una nga nominado. Magatin-

dog nga pangaduha kag pangatlo nga nominado sanday Dr. Jean Lindo kag Lucy Francisco.

Ginpili sang Anakpawis Partylist ang anay sekretaryo sang Department of Agrarian Reform kag tiglawas sini halin 2004 tubtob 2013 nga si Rafael "Ka Paeng" Mariano bilang una nga nominado. Sanday Lana Linaban sang Kilusang Mayo Uno kag Francisco Mariazeta, Jr. ang maga-

tindog nga pangaduha kag pangatlo nga nominado sang partido.

Ginpili man sang ACT Teachers Partylist ang subong sini nga tiglawas nga si Rep. France Castro bilang una nga nominado. Sanday Antonio Tinio, nga nagtiglawas sa partido sa Kongreso halin 2010 tubtob 2019, ang ikaduha nga nominado kag si Dr. David Michael San Juan ang pangatlo.

Si Raoul Manuel, anay presidente sang National Union of Students of the Philippines, ang ginpili sang Kabataan Partylist bilang una nga nominado. Sanday Angelica Galimba kag Jandeil Roperos ang magaserbi nga pangaduha kag pangatlo nga nominado sang partido. AB

May balatian nga mga Pulang hangaway, tulog nga ginmasaker

Ginreport sang mga yunit sang Bagong Hukbong Bayan (BHB) ang hayagan nga pagbastos sang Armed Forces of the Philippines (AFP) sa internasyunal nga makatawong layi sa pagmasaker sa apat ka Pulang hangaway sa Negros. Duha ka hangaway sa Cordillera ang gindukot kag ginatortur para "mag-surender."

Wala sa kahimtangan nga magbato kag nagakatulog ang apat ka Pulang hangaway sang patyon sila sang mga tropa sang 303rd IBdePA sa Hacienda Builders, Barangay San Pablo, Manapla, Negros Occidental sang Septyembre 30, alas-2 sang kaagahon. Nagdayon ang apat sa amo nga lugar para magpaayo sa trangkaso.

Ginpasidungan sang BHB-Negros ang apat nga martir nga sanday Marilyn Badayos (Ka Monet), Rudy Carbajosa (Ka Brod), Ronilo Desabille (Ka Wowie) kag Rufino Bocaval (Ka Simo).

Isa ka bulan na nga ginatago sang 503rd IBdePA ang mag-asawa nga Rica Llanes kag Daniel Ladawan, Jr., nga gindukot sang mga tropa sini sang Agosto 7. Ang mag-asawa nga Pulang hangaway makipagkita sa ila mga paryente. Nahunong sila sa hedkwarters sang 503rd IBde sa Calanan, Tabuk City, Kalinga kag ginadingutan sang kinamatarung nga may abugado kag makita sang pa-

milya.

Pagpatay. Ginpangluthang sang mga elemento sang 9th IDPA si July Barotillo, anay lider sang grupong Bayan, sa iya balay sa Barangay Lamón, Goa, Camarines Sur sang Oktubre 1. Siya nagatindog nga Barangay Secretary sang ila lugar.

Pag-aresto. Nakakulong sa himu-himo nga kaso sang pagpatay ang boluntir titser sang eskwelahang Lumad nga si Lorena Sigua. Ginaresto siya sang Septyembre 19 sang mga pulis sa dulunan sang banwa sang Marilao kag San Jose del Monte sa Bulacan.

Anum ka sibilyan ang ilegal nga ginaresto sang militar sa Masbate pagkatapos nga bansagan mga katapu sang BHB. Ginaresto sang Septyembte 26 si Chito Huligaña sa Barangay Nainday, Placer. Malisyoso nga ginaakusar ang biktima bilang mataas nga upisyal sang BHB.

Antes sini, ginaresto sanday Michael Funelas, Myra Letada, Maricris Letada, Sheryl Salazar kag

Vicky Ontog sang Septyembre 23 sa Barangay Piña, San Jacinto.

Sa report sang BHB-South Central Negros sang Oktubre 4, ginaresto sang mga suldado ang mangunguma nga si Pedro Montecino kag anak sini nga si Christopher sa Sityo Kubay-Anahaw, Barangay Carabalan, Himamaylan City. Tubtob subong uyat sang 94th IBPA ang mag-amay.

Ginaresto sang mga pulis kag militar sa himu-himo nga mga kaso sanday Lino Baez sang Bayan-Batangas kag Willy Capareño sang Anakpawis-Batangas sa ginadayunan nga balay sa Manggalang 1, Sariaya, Quezon alas-2 sang aga sang Oktubre 6. Ginapangita pa sang ila mga pamilya kon sa diin sila.

Pambobomba. Makapila ka beses nga naghulog sang bomba ang Philippine Air Force (PAF) sa Barangay Dungeg, Sta. Teresita, Cagayan sang Septyembre 21 nga labing naakaapekto sa ulumhan kag pangabuhi-an sang mga mangunguma.

Sa Northern Samar, gin-istraping kag ginhulugan sang 6 bomba sang militar gamit ang FA-50 fighter jet kag iban pang eroplano panggera sa San Francisco, Las Navas sang

"Mga Pulang..." padayon sa pahina 4

Mga opensiba, ginlunsar sang BHB-Negros

NAGLUN SAR SANG OPERASYON isnayp ang Bagong Hukbong Bayan (BHB)-Central Negros batuk sa detatsment sang militar sa Barangay Budlasan, Canlaon City, Negros Oriental sang Septyembre 22. Gintigayon ang armadong aksyon bilang paghata tag hustisya sa masaker sa mga mangunguma sa amo nga lugar sang Marso 2019. Isa ka suldado sang 62nd IBPA ang napatay sa armadong aksyon.

Gin-atake sang BHB-South Central Negros ang nahamulag nga nagaoperasyon nga yunit sang 94th IBPA sa Sityo Kubay-Anahaw, Barangay Carabalan, Himamaylan City sang Oktubre 1. Apat ka suldado sang 94th IB ang nararong sa 10-minuto nga inaway.

Sa Camarines Sur, gin-isnayp sang BHB-East Camarines Sur ang nagaoperasyon nga tropa sang 83rd IB sa Barangay Scout Fuentebella, Goa sang Oktubre 1. Isa ang napatay nga suldado.

Napatay sa operasyon partisano sang BHB-Albay ang upisyal sa paniktik sang Philippine National Police-Guinobatan sa Barangay Peñafrancia, Daraga sang gab-i sang Septyembre 25. Imbolbado ang amo nga upisyal sa pagtukod sang lambat paniktik sa mga komunidad kag pila ka beses na nga nagpahamak sa masa.

Duterte, Marcos, wala sang kinatuhay

GINPAMUNUAN SANG BAGONG Alyansang Makabayan (Bayan) kag Campaign Against the Return of the Marcoses and Martia I Law (Carmma) ang protesta sang pumuluyo sa Manila sang Septyembre 21 bilang pagdumdom sa ika-49 tuig sang deklarasyon sang layi militar ni Ferdinand Marcos.

Suno sa mga nagprotesta, importante ang pagdumdom sa layi militar bangud sa pagluntad sang hibo sang pasismo kag mga pamahug sang pagkapyot sa pwesto sang tiranong si Duterte. Kinahanglan nga dumdomon ang madulom nga mga tuig para pungan ang pagbalik sang mga Marcos sa Malacañang kag rebisyonismo sang kasaysayan sini.

May kapareho nga mga paghulag sa mga syudad sang Baguio, Calamba, Cebu, Iloilo, Davao kag Cagayan de Oro, amo man sa Cavite kag Cagayan Valley.

Kadungan sini, nagkalampag ang mga mamumugon sa ikaayong lawas para sa makatawo nga pagtrato sa ila kubay sa Bacolod City. Isa ka adlaw antes sini, nagpiket man ang mga mangunguma sa sentro sang Bacolod City para dumdomon ang Escalante Massacre nga natabo sang panahon sang diktaduryang US-Marcos.

Sa luwas sang pungsod, ginlunsar ang koordinadong mga protesta sa United Kingdom, Hong Kong, Montreal sa Canada, France, Netherlands, Chicago, Manhattan sa New York, Seattle, South Korea kag Belgium.

Naglunsar man ang nagkalainlain nga grupo sang mga porum, protesta nga *online*, mga pagmiting kag iban pang porma sang mga aktibidad.

"Mga Pulang...", *halin sa pahina 3*

Septyembre 16. Naglawig ang pagpamomba sang halos pito ka oras nga nagtulod sa mga residente nga temporaryo magbakwit sa kaiping nga baryo.

Sa masunod nga adlaw, naghulog man ang PAF sang bomba kag nag-istraping sa Barangay E. Duran, Bobon. Natulod ang may 2,000 residente nga temporaryo magbakwit sa sentro sang Bubon. **AB**

Mga tsuper batuk sa pagtaas sang presyo sang langis. Nagprotesta ang mga tsuper kag pamatan-on sa East Avenue, Quezon City sang Oktubre 5 para kundenahon ang anum ka semana nga sunud-sunod nga taas-presyo sang langis. Sa tantya sang Piston, naglab-ot na sa ₱4 kada litro ang gintaas sang presyo sang gasolina, ₱5.65 kada litro para sa *diesel* samtang ₱5.30 naman ang *kerosene*.

Pangkalibutanon nga Adlaw sang mga Titser. Gindumdom sang Alliance of Concerned Teachers ang Pangkalibutanon nga Adlaw sang mga Titser sang Oktubre 5 sa Mendiola, Manila. Ginpanawagan nila ang disente nga sweldo, benepisyo kag ayuda sa tunga sang krisis sa ekonomya kag ikaayong lawas. Ginkundenar man nila ang nagapasingki nga atake sang rehimeng Duterte kag pagpatumbaya sini sa hagnak nga kahimtangan sang mga titser. May protesta man ang mga titser sang Manila Science High School sa gwa sang ila eskwelahan.

Demolisyon sa Manila Bay, ginpamatukan. Nagpiket ang mga mangingisda kag grupo pangkapalibutan sa atubang sang Manila Bay sang Septyembre 24 para kundenahon ang padayon nga pagduso sang rehimeng Duterte nga idemolis ang mga pangisdaan sang talaba kag tahong sa Cavite City, Bacoor City, Noveleta kag Kawit. Upod sang mga mangingisda ang mga aktibista pangkapalibutan nga nagprotesta bilang pagpasakup sa Global Climate Strike.

Kabataan Partylist, nagpiket sa Comelec. Nagpiket sang Septyembre 29 ang mga myembro sang Kabataan Partylist sa atubang sang Comelec sa Intramuros, Manila agud ipanawagan ang kumprehensibo, areglado kag madali makadtuan nga pamaagi sang pagrehistro para sa minilyon pa nga potensyal nga botante. Sang Septyembre 30, ginpalawig na ang pagparehistro tubtob Oktubre 31.

Mga mamumugon sa piyer, ibalik na. Nagpiket ang Unyon ng mga Manggagawa sa Harbour Centre sa atubang sang Department of Labor and Employment (DOLE) sang Septyembre 30 agud iduso ang pagpaggwa sini sang mandu para makabalik na sa trabaho ang 216 mamumugon nga ginpahalin sang kumpanya sang Enero. Ini santo sa desisyon sang Korte Suprema sadto pang Hunyo 28 nga nagmandu nga ibalik na sila kag himuon nga regular. Antes sini, 2017 pa nagdesisyon ang DOLE nga himuon sila nga regular.

Padayon ang kalipay sang mga heneral

Nagpamahug si Rodrigo Duterte sang Septyembre 24 nga indi siya magkangilin nga gamiton ang militar oras nga “mangin magamo” ang eleksyon sa 2022. Sa tuman kadamo nga kahigayunan, nagasalig ang tirano nga magapabilin nga uyat niya ang katampad sang mga heneral sang Armed Forces of the Phiippines (AFP) bangud sa padayon nga pagbuhos sang pabor para sa ila.

Sa badyet pang-2022, ₱222 bilyon ang ginapangayo sang Department of National Defense (DND), ang ahensya nga nagadumala sa militar—mas mataas sang ₱16.2 bilyon kumparar subong nga tuig.

Ang Philippine Army magabaton sang ₱103 bilyon. Ang masobra 100,000-kusog sini nagaalagwa sa mga baryo kag komunidad sa brutal nga gera kontra-insurhensya sang rehimen. Lunsay tig-₱32 bilyon ang mabaton sang Navy kag Air Force.

Halos ₱630 milyon ang direkta nga pagakontrolon sang upisina ni Sec. Delfin Lorenzana. Kabahin sini ang ₱109 milyon para sa puno sang kagarukan nga programa sa pagpasurender nga Enhanced Comprehensive Local Integration Program. Ginproponer man ni Lorenzana nga ang pagpanagtag sang ₱35 milyon para sa programa nga “modernisasyon” sang AFP itugyan kay Duterte. Daw dugang nga *pork barrel* ini sang presidente nga mahimo niya nga bug-os nga ipanghatag sa paborito nga mga heneral.

Nagabaha nga *pork barrel*

Maluwas sa badyet sang DND, may separado pa nga ₱29.2 bilyon nga ginapangayo ang National Task Force to End Local Communist Armed Conflict (NTF-ELCAC). Naghabok ang badyet sang ahensya sang ₱11 bilyon kumparar sa subong nga tuig.

Ang ₱28.12 bilyon nga bulto sang ginapangayo sini nga pondo liwat magakadto sa Barangay Development Program (BDP). Sa idalom sang BDP, magabaton kuno sang ₱20 milyon ang kada barangay nga “nalimpyo” na sa impluwensya sang rebolusyonaryo nga hublag. Sadto pang Enero 2021 ginbuyagyag sang Partido ang BDP bilang *pork barrel* sang mga heneral para kontrolon ang mga gobernador kag meyor sa eleksyong 2022. Dugang nga ₱1.08 bilyon ang ginapangayo sang Department of Interior and Local Government para pangpuno sa pondo sang NTF-ELCAC.

Para sa tuig nga ini, nagbaha na ang *pork barrel* sang BDP sa balwarte sang pamilya Duterte sa Davao City kag rehiyon sang Davao. Ara sa ₱4.3 bilyon ang gintalana sa rehiyon, samtang ₱1.64 bilyon naman ang sa Davao City. Ginbuhusan man sang pondo ang Caraga, Northern Mindanao kag Soccsksargen (South Cotabato, Cotabato, Sultan Kudarat, Sarangani, General Santos).

Sa mga rehiyon nga ginpaboran sang pondo sang BDP natabo ang daku nga numero sang ginpatay nga mga sibilyan, iligal nga pag-aresto kag iban pang paglapas sa tawhanon nga kinamatarung halin sang magpungko si Duterte sa pwesto tubtob sa katung-anan sining tuig.

Ang mga tiglawas lang sang bloking Makabayan ang nagkontra sa pagratsada sang rehimen sa kontrapumuluyo nga badyet sini. Samtang, nagpromisa naman ang pila ka senador nga pagakuhaan sang pondo ang NTF-ELCAC.

Badyet para sa 2022, ginratsada

MASUNOD SA MANDU ni Rodrigo Duterte, madasigan nga gin-aprubahan sang iya mga alipures sa Kongreso sang Septyembre 30 sa ikaduha kag ikatlo nga pagbasa ang ginaproponer nga badyet para sa 2022 bisan pa napun-an ini sang anomalya.

Ang ₱5.02 trilyon nga ginaproponer nga badyet ang pinakadaku sa kasaysayan sang pungsod. Kabahin sini ang ₱8.2 bilyong badyet sang Office of the President. Masobra katunga sini (₱4.5 bilyon) amo ang para sa “intelligence and confidential funds” nga wala ginapubliko kon paano ginagamit.

Nagamurahag man ang pagpanonto sa pagsabat sa pandemya kag pangpubliko nga ikaayong lawas sa pihak sang pagkahagmak sang pungsod sa hatay-hatay sang Covid-19. Wala sang gintalana nga badyet para sa bag-o nga kagamitan o imprastruktura sang 72 pangpubliko nga ospital, sa pihak nga nagakadunlan na ang mga ini sa pagbaton sang mga pasyente nga may Covid-19. Wala man sang kapareho nga badyet para sa Research Institute for Topical Medicine nga isa sa pangunahon nga mga nagaproseso sang mga *testing* para sa Covid-19.

Lakip sa mga ginsapsapan sang badyet ang Philippine General Hospital, nga gintalanaan lang sang ₱5.66 bilyong badyet. Ginbuhinan man sang ₱14 bilyon ang badyet sa kagamitan kag operasyon sang 64 pamublikong ospital.

Wala man sang pondo para sa benepisyong mga mamumugon sa ikaayong lawas nga ara sa atubang sang away sa pandemya. Ginbuhinan man ang daan na nga kulang nga badyet para sa mga serbisyo sa ikaayong lawas kag mga gamit pareho sang mga *personal protective equipment*. Ang pondo naman para sa mga *booster shot* nga bakuna ginkabig nga di-programado kag pangitaan pa sang pondo, o indi gani pagautangon pa.

San-o makaabot sa kaumhan ang mga bakuna?

Madugay pa antes makaabot sa kaumhan ang mga bakuna. Sa nagligad nga pito ka bulan, napun-an sang kakulangon sang suplay, kahinayon kag paboritismo ang kampanya sang pagbakuna batuk sa Covid-19 sa Pilipinas. Sang Hulyo, ginreklamo sang madamo nga upisyal sa lokal nga gubyrno ang masami nga pagpabor ni “vaccine czar” Gen. Carlito Galvez sa mga lugar nga ginaharian sang pamilya, alipures kag mga kapartido ni Rodrigo Duterte. Sa madugay nga panahon, gindumilian man ang pagbakal sang mga lokal nga gubyrno sa mga parmasyutikal nga kumpanya luwas sa gin-areglo nga kontrata sang mga tinawo ni Duterte sa gubyrnong Chinese.

Kadungan sang kulang, mahinay kag bangian nga distribusyon sang bakuna, padayon ang paglapta sang bayrus, labi na sang mas makalalaton nga baryant sini nga Delta, sa tanan nga bahin sang pungsod. Nalista ang abereyds nga 20,000 kada adlaw nga bag-ong kaso sang impeksyon sang Septyembre 9-15, ang pinakamataas sa semanal nga numero halin sang magsugod ang pandemya.

Nagtimbuok ang tantos sang impeksyon sa Isabela, mga prubinsya sang Samar, Misamis Oriental, Bukidnon, General Santos City kag ang mga lugar sadto nga ginakabig nga “manubo ang risgo”. Madamo nga sugilanon sang pagpanghalit sang pandemya sa kaumhan pero indi kumpirmado bangud wala nagalabot sa mga lugar nga ini ang *testing* kag *contact tracing*. May mga report sang nalatnan ang pila ka yunit sang Bagong Hukbong Bayan nga nagatigayon sang hilikuton masa.

Nagrehistro sang pagnubo sang mga kaso sang impeksyon sa una

nga semana sang Oktubre. Pero suno man sa DOH, ini bangud nagnubo ang numero sang mga ginatigayon nga test kag mga problema sa pag-report. Sang Oktubre 6, masobra 2.6 milyon na nga Pilipino ang nalatnan kag halos 39,000 na ang napatay sa balatian nga Covid-19.

Sang Oktubre 1, may 74.7 milyong dosis pa lang sang bakuna ang nag-abot sa Pilipinas. Lampas katunga pa lang ini sa kinahanglanon para sa bilog nga mabakunahan ang indi magnubo sa 77 milyong target nga populasyon sang pungsod. Ang 40.5 milyong dosis ginbakal halin sa kumpanyang Chinese nga Sinovac sa sikreto nga bili. Ang iban pa donasyon halin sa Covax Facility sang World Health Organization.

Sang Septyembre 30, may 45.6 milyong bakuna pa lang ukon 61% sang suplay ang naineksyon. Sa target nga bakuna subong nga tuig, 21.36 milyon pa lang ukon 27.69% ang nabakunahan sang duha ka dosis. Ang tantos nga ini isa sa pinakamanubo sa Asia. Isa man ini sa mga

rason kon ngaa naulihi ang Pilipinas sa 53 pungsod nga gintasar sa halambalanon sang ikasarang nga magbangon halin sa pandemya.

Ginbuhos ang kadam-an sang bakuna sa National Capital Region (NCR) kag kaiping nga mga rehiyon sang Calabarzon kag Central Luzon para padasigon kuno ang pagbukas sang ekonomya. Sa mga rehiyon nga ini naineksyunan ang 57.49% sang mga bakuna ukon 26.22 milyong dosis.

Malayo katama ang lang-at sang tantos sang bilog nga nabakunahan sa tunga sang mga rehiyon, amo man sang mga sentrong syudad kag prubinsya.

Pinakamataas ang tantos sang bilog nga nabakunahan sa NCR (72%). Malayo nga masunod ang Cordillera Autonomous Region (28.13%) kag Davao Region (25.44%). Pinakamanubo ang tantos sang bilog nga nabakunahan sa Bangsamoro Autonomous Region in Muslim Mindanao (8.7%) kag Soccsksargen (13.9%). Ang tantos nga nalista sa nabilin pang mga rehiyon nagrehistro sa 15% kag 20%.

Halos Septyembre na sang mahatagan sang daku-daku nga numero sang bakuna ang mga lugar nga “manubo ang risgo”. Isa diri ang rehiyon sang Bicol nga nakaineksyon pa lang sang 1.16 milyong dosis tubtob sang Septyembre 27. Ara sa 13.7% pa lang sa target nga populasyon sa rehiyon ang naineksyunan sang duha ka beses.

Samtang, natalana na nga suguran subong nga Oktubre sa rehiyon sang Davao ang pagbakuna sa pangkabilugan nga populasyon, lakip ang mga bata nga edad 12-17. Ang rehiyon ang isa sa may pinakamataas nga numero sang nabakunahan (2.15 milyon) relatibo sa target sini nga populasyon (3.76 milyon). Katunga sa mga ini nga residente sang Davao City, kon sa diin meyor kag bise-meyor ang mga anak ni Duterte.

70 ORGANISASYON KAG 900 INDIBIDWAL ang nagpetisyon batuk sa

Pasig River Expressway (PAREX) Project ni **Ramon Ang** nga magapalala sa trapiko sa lugar kag magadulot sg kahalitan sa ekosistema sang suba.

Ginkuhaan: *AltMobility PH*

Bienvenido Lumbera

Abril 11, 1932
— **Setyembre 28, 2021**

mamalaybay, tagasulat sang drama, kritiko pangkultura kag pangliteratura kag titser, Pungsodnon nga Alagad sang Literatura kag aktibista nga pungsodnon-demokratiko.

\$385 bilyon

ang ginpautang sang China sa 165 imol nga pungsod,

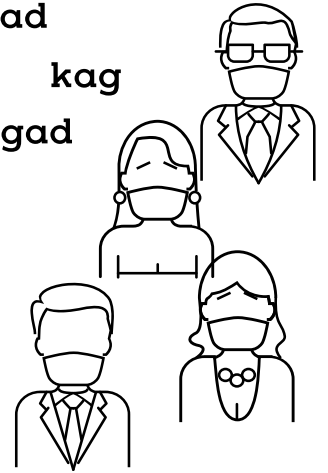
lampas sa ila ikasarang nga magbayad. **Malubong** ang mga ini sa **utang** kag **mapilitan** nga **isurender** sa China ang ila **natural nga resorsa** bilang kabayaran.

Ginkuhaan: *AidData*

596 nga may manggad nga ₱2.5 bilyon kag
2,200 nga may manggad nga ₱1.5 bilyon

ang dapat papanaugan sang **1-3%** nga **“buhis sa manggad.”** Ang buhis sa 50 pinakamanggaranon pa lang **makatipon sang ₱236.7 bilyon** kada tuig—pondo nga mahimo gamiton pang-ayuda sa pandemya.

Ginkuhaan: *Ibon Foundation*

3,000 pangisdaan sang bangrus ang mawasak

sa nagahana nga pagsugod sang pagmina sang magnetite sa **Lingayen Gulf** sa Pangasinan.

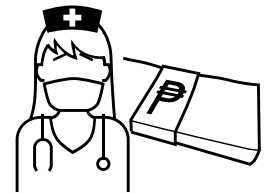
Ginkuhaan: *Pangasinan People's Strike for the Environment*

₱3,000-₱9,000

ginaproponer nga **“singular allowance”** nga ginbalibaran sang mga health worker

bangud ginlikawan sini ang paghatag sang mas mataas nga mga benepisyo. Sa **1.8 milyon** nga mamumugon sa ikaayong lawas, **526,727** lang ang makabaton sini.

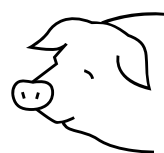
Ginkuhaan: *Alliance of Health Workers*

900 indibidwal nga nakabase sa Pilipinas ang ginhingadlan sa ginatawag nga **Pandora Papers,**

mga dokumento nga nagaunod sang impormasyon bahin sa **tago nga mga kumpanya** kag **propyedad** sang pinakamanggaranon sa bilog nga kalibutan. Duha diri ang mga **alipures ni Rodrigo Duterte** nga sanday **Sec. Arthur Tugade** at **Dennis Uy.**

Ginkuhaan: *Philippine Center for Investigative Journalism*

25% ginbagsak sa presyo sa pagbakal sang **-35%** buhi nga baboy

sini nga tuig bangud sa sobra-sobra nga importasyon sang karneng baboy.

Ginkuhaan: *Pork Producers of the Philippines*

Mga armas sa brutal nga pagpamomba kag pang-istraping

Sa idalom sang pasista nga rehimeng Duterte, ginsuguran nga gamiton ang brutal nga taktika sang paggamit sang mga *drone*, helikopter kag *fighter jet* sa pagpamomba kag pang-istraping halin sa kahanginan sa gera nga kontra-insurhensya.

Sa nagligad nga mga tuig, wala-tuo ang pagbakal sang Armed Forces of the Philippines (AFP) sang mga kagamitan para pabaskugon ang “superyoridad sa kahanginan” sini. Ginatos ka bilyong piso ang ginauyanan para sa pagbakal sang mga *drone*, helikopter, *fighter jet*, *rocket*, kanyon, kag bomba.

Ginapagwa nga kabahin ini sang “modernisasyon” sang mga kagamitan militar para sa paghanda sa pagdepensa batuk sa pagpasilabot sa South China Sea. Ang matuod, daku nga bahin sini ginagamit sa todo-gera batuk sa pumuluyo sa kaumhan.

Sa subong, may 17 *medium-altitude long-endurance drone* ang AFP, lakip ang walo ka Hermes 450 (may pakpak nga 10.5 metro, makalupad sa kataason nga 5.4 kilometro kag nagalawig sa ere sang 17 oras) kag siyam ka Hermes 900 (pakpak nga 15 metro, lupad nga 10.3 kilometro kag nagalawig sang 36 oras sa ere). Ginbakal ang mga ini sa kumpanya nga Elbit Systems sang Israel nga kasosyo sang US. Dugang pa diri ang indi magnubo sa 15 ScanEagle *drone*

sang AFP. Ginagamit ang mga *drone* nga ini para sa estratehikong pag-sarbeylans sa malapad nga erya.

May ara man nga mas gamay nga *drone* pareho sang Raptor 1, Knight Falcon 1, kag RQ-11 Raven 3 sa arsenal sang AFP nga mas manubo ang kapasidad kag masarangan magtiyog sang maksimum nga tubtob 5 kilometro. May mga gamay nga *quadcopter* (apat ang elisi) nga mas manubo ang lupad kag ginagamit katuwang sang mga operasyon nga taktikal. May natalana nga ideliber nga 1,066 nga *quadcopter*. Katuwang man sang AFP ang mga pwersa militar sang US nga nagagamit sang mga *drone* nga ginakontrol halin sa base sini sa kampo sa Zamboanga City.

Ang mga *drone* mga eroplano nga wala sang sakay nga tawo nga malayuan nga ginakontrol paagi sa satelayt o radyo. Karga sang mga ini ang mabaskog nga *electro-optical camera* (nagakuha sang laragway), *infrared thermal imaging camera* (nagakuha sang laragway gamit ang temperatura) kag nagkalainlain nga kagamitan para sa pagsarbeylans sa

duta. Wala pa sa arsenal sang AFP ang mga armadong *drone*, bisan may mga report halin 2018 nga may mga *drone* nga naghulog sang bomba. Sa subong, maikit ang paggamit sang mga *drone* sa intelidyens, sarbeylans, rekonaysans (o pagpanilag) kag “target acquisition” o pagpangita sang target. Nagagamit man ang AFP sang mga de-piloto nga eroplano nga Cessna nga may dala nga kagamitan pangsarbeylans.

Ginagamit sang AFP sa pagpamomba ang pangpanalakay nga mga helikopter pareho sang MD-520MG kag Agusta Westland (AW 109). Sa subong, uyang sang AFP ang 13 AW 109 kag 15 MD-520MG. Nagapamomba ang mga helikopter nga ini gamit ang 6-7 *rocket* (bomba nga dala sang *rocket*) nga may dayametro o sangkad nga 2.75 pulgada kag bug-at nga 15 kilo ang kada isa. May ara man nga mga *rocket* nga Hydra nga 6.2 kilo. Nagagamit man ang AFP sang mga Sikorsky helikopter nga mahimo kargahan sang masinggan para mag-istraping.

Ginagamit man sang AFP sa pagpamomba ang mga eroplano nga panggera pareho sang FA-50 *fighter jet* (nga ginbakal sang 2014 pa) kag A-29B Super Tucano (nga umpisahan nga gamiton sa 2023 pagkatapos ang panahon sang paghanas). Ang FA-50 masarangan maglupad sa kadasigon nga 1,837.5 kph (kilometro kada oras), samtang ang Super Tucano 590 kph. May kapasidad ang mga eroplano nga ini nga magkarga sang tubtob pito ka daku nga bomba. Nagbakal ang AFP sang mga bomba nga AGM-65 Maverick nga nagabug-at sang 210-304 kilo (katumbas sang 4-6 sako nga bugas). Nagagamit man ang AFP sang mga eroplano nga Bronco, OV-10 kag S.211 Marchetti jet sa pagpanghulog sang bomba. Ginahulog ang bomba base sa impormasyon nga nakuha sa mga *drone*.

“Mga armas...” padayon sa pahina 9

Legend: ■ Klase ▲ Taas sg Lupad ▶ Dasig ◀ Pakpak/Elisi ≡ Dugay sa Ere ↔ Laba

<p>Hermes 450</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ Drone ▲ 5.5 km ▶ 176 kph ≡ 17 hours ◀ 10.5 meters ↔ 6.1 meters 	<p>Hermes 900</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ Drone ▲ 10.3 km ▶ 220 kph ≡ 36 hours ◀ 15 meters ↔ 8.3 meters 	<p>ScanEagle</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ Drone ▲ 5.9 km ▶ 80 kph ≡ 24 hours ◀ 3.1 meters ↔ 1.7 meters
<p>FA50</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ Eropilano ▲ 14.6 km ▶ 1,837 kph ◀ 9.5 meters ↔ 13.1 meters 	<p>A-29B Super Tucano</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ Eropilano ▲ 10.7 km ▶ 590 kph ≡ 8.4 hours ◀ 11.1 meters ↔ 11.4 meters 	<p>AW109</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ Helikopter ▶ 311 kph ◀ 11 meters ↔ 6.1 meters
<p>OV-10 Bronco</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ Eropilano ▲ 9.1 km ▶ 460 kph ◀ 12.2 meters ↔ 13.4 meters 	<p>S.211 Marchetti</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ Eropilano ▲ 12.2 km ▶ 980 kph ≡ 3.8 hours ◀ 8.4 meters ↔ 9.3 meters 	<p>MD520MG</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ Eropilano ▲ 1.3 km ▶ 244 kph ◀ 8.1 meters ↔ 9.8 meters

Kinamatarung sa pagpuyo, dalasaon sang MCRP

Ginaratsada sang rehimeng Duterte ang konstruksyon sang kontra-pumuluyo nga Malolos-Clark Railway Project (MCRP) nga magapalayas sa ginatantya nga 1,416 pamilya sa Pampanga, Tarlac kag Bulacan. Ang proyekto nga ini pagapondohan sang \$2.75-bilyong (₱137.5 bilyon) pautang halin sa Japan International Cooperation Agency (JICA) kag Asian Development Bank. Sa nagligad nga 12 bulan, gindalidali ni Sec. Arthur Tugade sang Department of Transportation (DOTr) ang pagpasa sa lima ka daku nga kontrata nga nagabalor sang \$2.4 bilyon (₱120 bilyon) para sa konstruksyon sang proyekto sa pihak sang pagpanghalit sang grabe nga krisis sa ekonomya nga tuga sang pandemya nga Covid-19 sa pungsod.

Ang MCRP kabahin sang higante nga proyektong North-South Commuter Railway Project, isa sa mga nagapanguna nga proyekto pang-imprastruktura sa idalom sang ambisioso nga programang Build, Build, Build sang rehimeng Duterte. Tuyo kuno sini nga iangot ang sistema sang tren sa kabisera sa Central Luzon kag palip-uton ang byahe halin Bulacan padulong sa Clark, Pampanga. Pagaagawon sang proyekto ang 455,000 ektaryang mga duta nga residensyal, agrikultural kag komersyal sa Malolos kag Calumpit sa Bulacan; Apalit, Minalin, Sto. Tomas, San Fernando, Angeles kag Mabalacat sa Pampanga; Bamban kag Capas sa Tarlac. Pagasakupon sini ang 59 barangay sa tatlo ka prubinsya, kadam-an (40 barangay) ara sa Pampanga.

Pinakamalapad ang pagaagawon nga duta kag pinakamadamo ang

mapalayas nga pamilya sa San Fernando (167,000 ektarya, 823 pamilya), Calumpit (61,000 ektarya, 328 pamilya) kag Angeles (60,000 ektarya, 197 pamilya). Sa kabilugan, mayorya sa mga pamilya nga mapalayas (1,173) mga imol sa syudad nga wala sang ginapanag-iyahan nga titulo sa duta, kag sa sini gamay lang ang mahimo nga makuha nga benepisyo halin sa rehimen. Isa ka bes lang sila nga nakabaton sang ayuda pinansyal nga ₱15,000 sandig sa ginaproponer nga programa nga rehabilitasyon sang DOTr nga tubtob subong wala pa gihapon nagahulag.

Halos katunga (49%) sa mga mapalayas masobra duha ka dekada na nga nagapuyo sa apektado nga lugar, samtang sangkatlo naman ang nagahambal nga isa tubtob napulo ka tuig sila nga nagapuyo diri. Indi magnubo sa 1,089

nga istruktura ang igademolis agud hatagan-dalan ang paglatag sang riles kag istasyon sang tren. Ginatantya nga 784 sa mga ini mga balay, 199 ang istrukturang komersyal, kag 97 ang istrukturang industriyal.

Suno sa inisyal nga pagtuon nga ginhimo mismo sang DOTr antes umpisahan ang proyekto sadto pang 2018, madamo sa mga apektado nga pamilya ang nagpabutyag sang pagkabalaka angot sa programang relokasyon sang rehimen bangud kadam-an sang ginaproponer nga erya sang relokasyon malayo sa trabaho kag merkado, ospital kag eskwelahan, kag nagakahulugan sang dugang nga gasto. Madamo man sa mga negosyante nga mapalayas ang nagakabalaka bangud madulaan sila sang regular nga mga kliyente, kag sa posible nga kawad-on sang bastante nga espasyo para sa negosyo sa ila mga pagasayluhan. May pila ka report man sang kawad-on sang akses sa tubig kag kuryente sa pila ka erya sang relokasyon. AB

"Mga armas...", halin sa pahina 8

Maluwas sa pagdala sang bomba, ang mga eroplano nga panggera nga ini mahimo man magdala sang mga *rocket*. Ginakabitan man ini sang M61 Vulcan nga masinggan nga may kapasidad nga awtomatiko nga magbuga sang 6,000 bala sa isa ka minuto. Ang pang-istraping halin sa kahanginan ginahimo bisan wala sang maathag nga target sa duta. Ginabutang sini sa delikado ang kabuhi sang sin-o man nga mahimo matup-an sini kag nagaguba sang mga kahoy, tanom kag iban pa. Ang amo nga pang-istraping kabahin sang taktika para magtuga sang kahadlok sa mga ara sa duta kag pa-

baskugon ang buot sang ila kaugalingon nga tropa.

Ang mga *rocket* kag bomba sobra kabaskog nga klase sang mga armas. Sa gera, masami ginagamit ini sa matig-a nga target nga may kabaskog nga depensa pareho sang mga kampo militar o mga barko nga panggera. Ang isa ka bomba nga 500-libra masarangan magpatiphag sang isa ka kasarangan kadaku nga bilding o indi gani magkutkot sa duta sang buho nga 15 piye kadalom kag 30 piye kalapad. Labi nga mapanghalit ang mga bomba nga ini kon ini ginakabitan sang "proximity fuse" nga nagapalupok sa bomba

antes ini magtupa sa duta.

Dapat man sambiton ang wala sang patugsiling nga paggamit sang AFP sang mga kanyon nga *howitzer*. Ang mga kanyon nga ini ginakargahan sang mga bomba nga 105mm (13 kilo) o 155mm (43.7 kilo). Ang 105mm sarang paluparon sa kalayuon nga 11 kilometro, samtang ang kalayuon nga 23.5 kilometro ang pwede nga luparon sang 155mm. Ang mga kanyon nga ini may kariton kag ginabutong sang mga trak sang militar kag masami ginapwesto sa kilid sang mga baryo. Ang tagsa ka paglupok sini nagadala sang tuman nga kahadlok sa mga residente. AB

Mga mangunguma, naputo sa bagsak-presyo sang palay

Padayon ang pagkahagmak sa kaimulon sang masang mangunguma sang palay bangud sa pagpanghimulos pyudal, kawad-on suporta sa produksyon, bagsak presyo nga pagbaligya kag todo nga pag-import sang barato nga bugas.

Nabudlayan na gid ang mga mangunguma bangud sa pagsadsad sang presyo sang palay. Suno sa Philippine Statistics Authority (PSA), ara sa ₱17.14 tubtob ₱20.87 kada kilo ang presyo sang pagbakal sang palay sa mga mangunguma sa nagligad nga lima ka tuig. Pero suno sa mga grupong mangunguma, sa aktwal, nagasadsad sa ₱7-₱10 kada kilo ang presyo sini sa nagligad nga duha ka tuig. Narehistro ini sa pila ka prunbinsya sa Central Luzon nga pangunahon prodyuser sang palay sa pungsod.

Madugay na nga ginaduso sang mga grupong mangunguma nga baklon ang palay sa mga mangunguma sa presyo nga ₱20 kada kilo bilang pangsuyod sa lokal nga produksyon. Sa pihak sang manubo nga presyo sang pagbakal sang palay, ginabaligya ang bugas sa abereyds nga reteyl nga presyo nga ₱42.59 sa nagligad nga lima ka tuig kag naglabot sa pinakamataas nga ₱45.18 sang 2018.

Labi nga ginabutong panubo ang presyo sang palay bangud sa pagbaha sang imported nga bugas pagkatapos nangin layi ang Rice Tariffication Law (RTL) sang

Pebrero 2019.

Nalista sang tuig nga ina ang pinakamataas nga bolyum sang imported nga bugas sa 3.131 milyong metriko tonelada (MT) o sobra lima ka beses nga mas daku sangsa 2016. Nagapabilin nga mataas ang importasyon sa 2020 kag 2021. Baliskad sa pagrason sang mga nagasakdag sang RTL, ara sa 1% lang ang pag-nubo sa presyo sang bugas sa mga merkado.

Halos wala sang ginakita ang masang mangunguma sa palay. Nagalabot sa ₱12.41 kada kilo ang kinaandan nga gasto nila sa produksyon. Mas mataas ini kon ikumparar sa gasto sa produksyon sa Vietnam nga ara sa ₱6.22 kada kilo kag sa Thailand nga ara sa ₱8.86 kada kilo.

Tuman kagamay ang sakup sang layi sa libre nga irigasyon. Bisan pa nga nangin layi ini sang 2018, nagapagamay naman ang badyet nga ginatalana diri. Halin ₱41.67 milyon sang 2018, ara sa ₱35.29 milyon na lang ini sang 2020.

Dugang nga pabudlay sa mga mangunguma ang paghabok sang presyo sang abono. Ang *urea*, isa sa kinaandan nga ginagamit sang mga mangunguma sa palay, nagmahal sang 12.06% halin 2016 tubtob ₱1,046.44 sang 2020. Nagtinaas man ang presyo sang iban nga kinaandan nga ginagamit nga abono pareho sang *ammonium sulfate* (8.32%), *diammonium phosphate* (7.57%) kag iban pa.

Mas o menos lima kag tunga sa sako (50 kilo kada sako) ang ginagamit nga abono sa isa ka ektarya nga palayan. Kon kwentahon, nagtaas ang gasto sang mga mangunguma sa abono sang ₱688-₱711 sa kada ektarya nga ginatalauma.

Sa datos sang PSA, “pinakamataas” ang produksyon sang palay sa pungsod-- 19.44 milyong MT sang 2020. Pero ini dulot pangunahon sang mas mataas nga bolyum sang ulan kag mas manubo nga ani sa nauna nga tuig dulot sang El Niño. Ini sa pihak sang pagnubo sang ginatamnan nga erya halin sa relatibo mataas nga 4.81 milyong ektarya sang 2017 padulong 4.53 milyong ektarya sa 2020 (buhin sang 300,000 ektarya.)

Baha kag manubo nga presyo

Sa ulihi nga siklo sang pagtanom sang palay sang Hunyo, nag-gasto ang mangunguma nga si Miguel sang ₱19,350 para sa abono sa tatlo ka ektarya nga palayan. Dugang pa sa galastuhon ang herbisidyo nga ₱5,730 kag pestisidyo nga ₱4,324. Ginarentahan niya ang mga makina sa panguma kag nagsuhol sang pila ka mangunguma para makatuwang sa pag-ani sa kabilugan nga balor nga ₱16,200 para sa tatlo ka ektarya.

Dugang nga paantus sa iya ang pagkasamad sang halos sangkap-at sang iya tanum bangud sa bagyo nga nanghalit sa South Cotabato. Nakaani lang siya sang 170 sako (69.47 kilo) sang palay sang Septyembre. Ibihin diri ang 13 sako (8%) bilang renta sa *harvester* nga iya gingamit. Diri man igabuhin ang 12 sako nga pangbinhi sa masunod nga siklo.

Ang nabilin nga 145 sako nga neto nga ani buhinan sang 25% o 36 sako bilang bayad sa tag-iya sang duta. Igabuhin diri ang 30 sako nga pangbayad utang sa pinansyer (18 sako) kag pangkonsumo (12 sako) sang pamilya.

Mabaligya lang niya sa presyo nga ₱13.50 kada kilo ang nabilin nga ani. Sarisari nga buhin pa ang pagakuhaon sang komersyante sa pagbaligya sini. Makuha lang sang ₱70,134 si Miguel kag kinahanglan bayaran ang ₱60,000 gasto sa produksyon kag iban pa nga utang. Mabilin na lang sa iya ang ₱10,134 nga paigu-iguon tubtob sa masunod nga tig-alani.

